

Готель у маленькому містечку на березі моря в Нормандії, який вони випадково знайшли в путівнику. Шанталь приїхала туди у п'ятницю ввечері, щоб збути ніч наодинці, без Жана-Марка, який мав долучитися до неї наступного дня опівдні. Вона покинула валізку в номері, вийшла і, трохи прогулявши незнайомими вулицями, повернулася до готельного ресторану. О пів на восьму зала була ще порожня. Вона вместилася за столом, чекаючи, поки хтось її помітить. З іншого боку, біля дверей до кухні, жваво розмовляли дві кельнерки. Шанталь страшенно не любила підвищувати голос, тож підвелася, перейшла залу і зупинилася коло них; проте вони дуже захопилися тим, про що балакали.

— Кажу тобі, це триває вже десять років. Знаю я їх. Це жах. Жодного сліду. Жодного. Про це казали по телевізору.

Друга:

— То що могло з ним статися?

— Навіть уявити неможливо. У тім і жах.

— Убивство?

— Усі околиці обнишпорили.

— Викрадення?

— А хто? І навіщо? Це ж не велике цабе й не багатій. Їх показували по телевізору. Його дітей, дружину. Геть безнадійно. Уявляєш собі таке?

Потім вони угледіти Шанталь.

— Ви бачили передачу по телевізору про зниклих людей? Зветься «Запропащі».

— Так, — відказала Шанталь.

— Може, помітили, що сталося з родиною Борд'є? Вони тутешні.

— Авжеж, це жах, — відказала Шанталь, не знаючи, як звернути розмову про трагедію до простісінької проблеми вечері.

— Ви хочете повечеряти, — сказала нарешті друга кельнерка.

— Так.

— Зараз гукну метрдотеля, ідіть і сідайте.

Її колега ще докинула:

— Ось уявіть собі, зникає людина, яку ви любите, і ви ніколи не дізнаєтеся, що з нею сталося! Здуріти можна!

Шанталь повернулася за стіл; за п'ять хвилин підійшов метрдотель; вона замовила дуже просту холодну вечерю; не любить вона їсти сама; ох, як же не любить вона їсти самотою!

Розрізала на тарілці печеню, не в змозі перепинити думки, скеровані кельнерками: у цьому світі, де кожного з нас контролюють і реєструють, де у всіх великих крамницях за нами наглядають камери, де люди безперестанку торкаються одне одного, де ти не можеш навіть покохатися, щоб наступного дня допитувачі й дослідники не розпитували тебе («Де ви кохаєтеся?», «Скільки разів за тиждень?», «З презервативами чи без?»), — то хіба можна, щоб хтось вислизнув

з-під нагляду і зник, не лишивши і сліду по собі? Авжеж, вона бачила ту передачу з назвою, що її жахала, — «Запропащі», єдину, яка просто-таки обеззброювала її своєю щирістю, сумом, наче втручання ззовні змушувало телебачення відмовитися від будь-якої фривольності; ведучий поважним тоном закликав глядачів надавати свідчення, які допоможуть знайти зниклого. Наприкінці передачі одну за одною показують світлини «запропащених», про яких казали в попередніх передачах; декотрих не можуть знайти вже одинадцять років.

Вона уявила собі, що втратила отак Жана-Марка. Лишилася в невіданні, уявляє собі будь-що. Не змогла б навіть віку собі вкоротити, адже це була б зрада, відмова чекати, втрата терплячості. До кінця свого життя приречена була б перебувати у стані безперервного жаху.

2

Вона піднялась у свій номер, насилу заснула і прокинулась уночі після довгого марення. У нім фігурували тільки люди з минулого: її мати (давно вже покійна), надто ж її колишній чоловік (уже цілі роки вона його не бачила, та й не схожий він був на себе, наче постановник сну помилився, обираючи актора); був він там зі своєю сестрою, владною й енергійною жіночкою, і новою дружиною (вона ніколи її не бачила; проте в тому маренні не сумнівалася в її ідентичності); наприкінці він пропонував їй щось невиразно еротичне, а його нова дружина міцно поцілувала Шанталь у губи, намагаючись застромити язик у рота. У неї завжди викликала огиду лизькання язиками. І той сон таки розбудив її.

7

Відраза, яку збурило те марення, була така велика, що вона спробувала розгадати причину. Найдужче її збентежило, гадала вона, усунення теперішнього часу, до якого призводив сон. Вона ж бо гаряче трималася своєї теперішності, яку нізащо не проміняла б на минуле чи майбутнє. Тим-то і не любить вона снів: вони нав'язують неприйнятну рівність різних пір того самого життя, нівелюючи одночасність усього, чого зазнала людина; вони позбавляють поваги теперішності, усуваючи її привілейоване становище. Як ото вві сні цієї ночі: щез цілий відтинок її життя — Жан-Марк, їхнє спільне помешкання, всі ті роки, які вони прожили вкупі; натомість умостилося минуле, особи, з якими вона давно розірвала стосунки і які намагалися зловити її в невід убогої сексуальної зваби. На своїх вустах почувала вона вогкі губи тієї жінки (не бридкої, адже обираючи акторку, постановник марення був досить-таки вимогливий), і це було їй аж так неприємно, що вона встала посеред ночі, пішла у ванну, довго вмивалася й полоскала горло.

3

Ф. був давнім другом Жана-Марка, вони зналися ще з ліцею; мали однакові погляди, у всьому погоджувалися й підтримували стосунки до цієї пори, коли Жан-Марк, років кілька тому, раптом охолов до нього і зрештою перестав із ним бачитися. Дізнавшись, що Ф. занедужав і перебуває в лікарні у Брюсселі, він не мав ніякого бажання відвідати його, але Шанталь наполягла, щоб він таки пішов.

Давній друг мав гнітючий вигляд: у пам'яті збереглось, яким він був у ліцеї: тендітний хлопчина, завжди бездоганно

вбраний, наділений такою природною витонченістю, що Жан-Марк поруч із ним почувався бегемотом. Вишукані жіночні риси, які колись робили Ф. молодшим свого віку, вчинили його тепер старішим: лице стало маленьке, скорчене, зморшкувате, як ото муміфіковане личко єгипетської принцеси, яка померла чотири тисячі років тому. Жан-Марк дивився на його руки: одна була під крапельницею, непорушна, у вені стирчала голка, другою він вимахував на підтвердження своїх слів. Уже віддавна, дивлячись, як він жестикулює, у Жана-Марка складалося враження, що, порівняно з його невеличким тілом, руки були іще менші, зовсім крихітні, наче лялькові. Те враження ще дужче посилювалося дитячими жестами, які ніяк не в'язалися з поважністю розмови: Ф. розповідав про те, як декілька днів перебував у комі, аж лікарі повернули його до життя.

— Тобі відомі свідчення людей, які пережили власну смерть. Толстой пише про це в оповіданні. Тунель, а наприкінці — світло. Манлива краса потойбіччя. Так ось, присягаюся тобі, ніякого світла. І що найгірше, ніякої несвідомості. Ти все знаєш, усе чуєш, тільки вони, лікарі, цього не тямлять і верзуть у твоїй присутності різну дурню, навіть те, що ти не повинен був би чути. Що тобі гаплик. Що мозок твій загинув.

На мить він замовк. А тоді:

— Не кажу, що я був цілком притомний. Я усе усвідомлював, але все було трохи викривлене, ніби в маренні. Вряди-годи марення ставало жахіттям. Тільки в житті жахіття хутко уривається, починаєш кричати і прокидаєшся, а я не міг кричати. І це було найстрашніше: не могли кричати. Бути нездатним кричати посеред жахіття.

Він знову замовк. Потім:

— Я ніколи не боявся померти. А тепер навпаки. Ніяк не можу позбутися думки, що по смерті залишишся живий.

Або ж про те, що померти — це значить жити в нескінченному жахитті. Але годі. Годі вже. Побалакаймо про щось інше.

Їдучи до лікарні, Жан-Марк певен був, що обидва не зможуть уникнути згадки про їхній розрив і що він муситиме сказати Ф. кілька нещирих слів примирення. Але марно він боявся: через думки про смерть усі інші теми стали незначущими. Ф. чимдуж хотів удатися до іншого, він знай говорив про своє боляще тіло. Від тієї балачки Жанові-Маркові стало тоскно, але вона не збудила в ньому ніякого співчуття.

4

Невже і справді такий він байдужий, такий нечулий? Кілька років тому він якось дізнався, що Ф. зрадив його; ох, надто вже романтичне було те слово, перебільшене, проте він був приголомшений: на зборах, за відсутності Жана-Марка, проти нього виступили всі, і згодом це коштувало йому посади. Ф. був на тих зборах. Був він там і жодного слова не сказав на захист Жана-Марка. Його крихітні рученята, що так полюбляли жестикулювати, і не поворухнулися на користь свого друга.

Жан-Марк не хотів помилитися, тож ретельно перевірів, чи справді промовчав Ф. Цілком у тому впевнившись, він кілька хвилин почувався безмежно приголомшеним; потім вирішив ніколи з ним не бачитися; й одразу ж по тому його охопило непояснено втішне полегшення.

Ф. скінчив виклад своїх недуг, аж після короткого мовчання його личко муміфікованої принцеси посвітліло.

— Ти пам'ятаєш наші розмови в ліцеї?

— Як по правді, то не дуже, — відказав Жан-Марк.

— Коли ти говорив про дівчат, я завжди слухав тебе, мов учителя.

Жан-Марк спробував згадати, але не знайшов у закутках пам'яті і сліду тих давніх розмов.

— Та що ж міг я, шістнадцятирічний шмаркач, сказати про дівчат?

— Я бачу, як стою перед тобою, — провадив Ф., — і кажу щось про дівчат. Пам'ятаєш, мене завжди приголомшувало, що таке гарне тіло може бути механізмом для виділення секретій; я казав тобі, що терпіти не міг, коли бачив, як дівчина сякається. І бачу, як ти зупинився, глянув на мене і твердо, щиро, серйозним тоном досвідченого знавця відказав: сякається? Мені досить побачити, як ото кліпає її око, побачити, як повіка ковзає рогівкою, щоб відчутти огиду, яку я насилу можу подолати. Пам'ятаєш?

— Ні, — відказав Жан-Марк.

— Як же ти міг забути? Повіка, що ковзає рогівкою. Ото вже чудернацька думка!

Та Жан-Марк казав правду; він геть нічого не пам'ятав. Утім, він навіть не намагався понишпорити в пам'яті. Думав він про інше. Ось він, єдиний і достеменний сенс дружби: служити іншому дзеркалом, у якому він може бачити свій колишній образ, що без вічної балаканини поміж приятелями давно вже поринув би у небуття.

— Повіка. Ти справді не пам'ятаєш?

— Ні, — відказав Жан-Марк, а потім подумки додав: «Невже ти не хочеш зрозуміти, що мені анідесь оте дзеркало, яке ти підставляєш?»

На Ф. раптом налягла втома, він замовк, наче згадка про повіку виснажила його.

— Тобі треба перепочити, — сказав Жан-Марк і підвівся.